

APUNTS HISTÒRICS SOBRE LA GERMANDAT (ANYS 1903-1926)

Com és prou conegut, la Germandat de Jesús Natzarè fou fundada el mes de març de 1903 per l'arquitecte tarragoní Ramon Salas i Ricomà, com una «*hermandad de devotos de Jesús Nazareno*», amb la finalitat de donar escorta a la imatge de Jesús Natzarè que fou salvada gràcies a la intervenció de la seva mare, quan encara era una nena, de les destruccions hagudes amb motiu de la desamortització dels béns eclesiàstics que tingueren lloc l'any 1835 i que convertiren l'església de sant Francesc en quarter de la milícia urbana¹.

Al llarg d'aquests darrers anys s'han publicat molts articles sobre l'Entitat, ací, aprofitant l'existència a l'arxiu de la Germandat del llibre de caixa dels anys 1903-1926, tal com diu el títol, pretenc aportar alguns apunts històrics d'aquesta, corresponents al període suara esmentat, utilitzant bàsicament la informació que pot extreure's de l'al·ludit llibre comptable, complementada, quan ha estat possible, amb la documentació que hi figura a l'arxiu de la Germandat.

Intentant presentar-la d'una manera amena, la informació l'he agrupada en diferents conceptes, extraient o remarcant els assentaments que poden ser de més interès o, si més no, més curiosos pel lector. Al final, en diferents annexos, he agrupat en detall aquelles dades que poden tenir un interès més particular. Amb aquesta línia i a fi d'evitar repeticions, quan surt arxiu, programa o llibre sense cap afegit, s'ha d'entendre que es tracta de l'arxiu de la Germandat, del Programa de la Reial Germandat de Jesús Natzarè i del llibre de caixa de referència.

El llibre recull els balanços complerts dels anys 1903 a 1925, mentre que del 1926 hi ha tan sols un seguit d'assentaments sense que s'arribi a tancar l'exercici. El que d'entrada pot veure's en el conjunt de fulls, són diversos balanços amb resultats negatius, fet que fa pensar en que la posada en marxa i el manteniment de la Germandat no fou cosa fàcil (gràfica 1). Els saldos creditors, ho són, o bé per ser major les despeses que els ingressos, o bé pel ròssec negatiu de l'exercici de l'any anterior. Alguns dels anys, els donatius o les aportacions voluntàries dels associats redueixen les diferències, apaivagant els resultats deficitaris. Aquest desig de tirar endavant la Germandat col·laborant, ja no tan sols de manera material i/o desinteressada, sinó que també econòmicament, podria servir d'explicació al fet que alguns dels rebuts, documents o factures existents entre la documentació del Sr. Ramon Salas que són citats en d'altres articles, no figurin en els balanços que ací comento.

A priori, sembla que un dels pitjors anys fou el 1914 on el balanç final és de 341,40 ptes. negatives, quantitat molt inferior a la que hauria pogut ser, si no haguessin hagut ingressos extres com poden ser les 500,00 ptes. que figuren com «*Recibido como préstamo o adelanto del Montepío*», les 205,00 ptes. de diversos donatius i les 109,00 del sorteig de Nadal de l'any 1913². El dèficit ve justificat per l'existència, a més de les despeses habituals, d'altres de certa importància com és la de 435,80 ptes. gastades en el Pas i la de 298,00 destinades a la confecció de vestes; a més, aquest any, l'import de la cera superà en 81,00 ptes. els ingressos haguts per aquest concepte, fet poc usual al llarg dels anys analitzats.

Com és obvi, són diversos els assentaments que van repetint-se en els exercicis. Com ingressos trobem cobrament de quotes, lloguer de vestes i cobrament dels cartons de la cera. Com a despeses, els més usuls són les gratificacions a la cohort romana, als agutzils del jutjat i als membres de la banda; les despeses derivades del Pas (muntatge, reparació, reposició d'elements, etc.); el lloguer dels acompanyaments musicals i les despeses relacionades amb aquests; l'adquisició de la cera; el pagament a l'*andador*, i les misses en record dels germans traspassats.

ACOMPANYAMENTS MUSICALS

L'interès per realçar i solemnitzar la desfilada de la nostra Germandat el Divendres Sant, ha dut a

aquesta a llogar bandes de música de renom i prestigi, fet que s'indica, per exemple, a l'article «*Presencia de la Real Hermandad de Jesús Nazareno en la Semana Santa de Tarragona*» publicat en el nostre programa de l'any 1974 (no s'especifica l'autor), on, fent referència a un altre de l'any 1928, es diu: «*Suelen contratar, poniendo especial empeño, buenas bandas de música ...*». Aquest interès però, ha implicat que el capítol d'acompanyaments musicals hagi estat, des de sempre, un dels més importants pel que fa a les despeses, tant és així, que durant els primers anys de vida de la Germandat, la quantitat destinada, en relació als ingressos obtinguts pel cobrament de les quotes i els cartons de la cera, es mou entre el 24,08% del 1904 i el 16,18% del 1926, passant per un punt més alt del 28,74% el 1911.

La primera banda de música contractada fou la del regiment de Luchana per l'import de 150,00 ptes. A partir del 1903 i fins el 1926, les bandes dels regiments de Luchana (13 vegades) i d'Almansa (11 vegades), amb alternances irregulars, són les encarregades d'acompanyar amb el seu so a la nostra Germandat (veure [annex I](#)). La banda del Regiment d'Almansa, la seguim trobant els anys 1928 i 1929, juntament amb la banda del regiment de Badajoz assentat a Barcelona, *l'Escolanía de la Orden de la Merced de la Casa Provincial de Beneficencia de Tarragona i la Capilla del Maestro Roig*; aquesta darrera substituïda l'any següent (1929) per la *Capilla del Mtro. Rdo. Tapias*.

A partir del 1919, a més a més de la banda de música del regiment contractat, hi participà també la de cornetes i timbals del mateix. Els tres primers anys es pagaren 40,00 ptes. cadascun, import sufragat, íntegrament, per dos socis de la Germandat dels quals no s'especifica el seu nom. D'acord amb els comprovants existents a l'arxiu, Felipe Satué del Regiment de Luchana (1925) i Ignacio Vélez del d'Almansa (1924), eren els respectius músics majors, donant-se la circumstància que aquest darrer era membre de la Germandat i del «*Monte-pío*».

A part de les bandes esmentades, tenim constància de la participació durant aquests anys d'altres formacions musicals com la *música familiar de Valls* el 1910 i de la qual se'n derivà l'assentament següent:

Gastos de la música familiar de Valls

- Contrata	75,00	
- Carruaje	20,00	
- Cena	14,00	109,00

La *música de Cambrils* el 1918 i la *capilla de música de Don Antonio Roig* el 1922, són altres dos grups contractats per la Germandat gràcies al donatiu de 30,00 ptes. que efectuà un associat en el primer cas i a les 80,00 ptes. aportades per diversos socis i lliurades com a gratificació a la capella musical esmentada en segon terme.

Dins de les despeses que poden relacionar-se amb els acompanyaments musicals, tenim les gratificacions que es lliuraven a «*los chicos portadores de las hachas para alumbrar a la música*». El nombre d'aquests fou el de 4 fins arribar al 1918-1919 en que passà a ser de 6 (el 1910 els nois també foren 6); a partir del 1920 els portants foren 7. La gratificació que se'ls lliurava els primers anys era d'1,00 pta. per noi; el 1926 la quantitat fou d'1,50 ptes.

Una altra despesa relacionada amb els músics que ve reproduint-se durant aquest període, és la motivada pel refrigeri que se'ls oferia a base de vi i de coques.

El nom dels proveïdors de vi que hi figuren són José Olivé (1907 i 1908), Marià Borrell (1911), José Nin-Bar Nin (1913 i 1918 a 1924) i Ramón Soriano (1925 i 1926).

Sobre el tipus de vi ofert, la quantitat i el preu, tenim referències en els assentaments dels anys 1905, 1919 i 1920; en les factures del 1923 i del 1924 del Bar Nin, establiment del núm. 39 de la Rambla de sant Joan, i en un rebut del 1925 d'en Ramon Soriano, propietari de l'establiment que hem conegut com *la Tecleta*, a la *Bocacalle*, tancat definitivament el passat 31 de desembre. El vi dolç fou l'ofert el 1905, tal com indica l'assentament, «*Por vino dulce para obsequio a la Música*»; la resta d'al·lusions, especifiquen que el vi era *mistela* i en el cas del 1925, era *mistela superior*. Les quantitats del vi subministrat giren al voltant dels 12 litres, encara que n'hi ha de 10, de 13 i de 14 litres. Quant als preus, aquests són del tot variables, des de les 1,10 ptes/litre el 1917 a les 1,75 del 1924.

Com a subministradors de les coques, es mencionen José Segura (1905 i 1907), Juan Segura (1908), Jaime Capdevila (1909 a 1912 i 1916) i José Ma Ravés-Panadería Ravés (1917 a 1921, 1924 a 1926).

A les anotacions del llibre pertanyents al forn de l'esmentat Sr. Ravés, amb un redactat bastant semblant al del 1917, «A D. José Mª Ravés por una arroba y media de cocas, obsequio a la música», hi consta el pes de les coques fornides des del 1917 al 1920, el qual fou «... una arroba y media de cocas ...» (15,00 ptes.), «... una arroba y $\frac{3}{4}$ de cocas ...» (18,65 ptes.); «... 1 $\frac{1}{2}$ @ de cocas ...» (17,50 ptes.), i «... 1 $\frac{1}{2}$ @ de cocas ...» (25,00 ptes.). En els rebuts del Sr. Ravés pertanyents al 1924 i al 1925 que figuren a l'arxiu, consta que la quantitat que abastí aquells anys, fou la de 2 roves/any, pagant-se, respectivament, al preu de 14,00 i 19,00 ptes/rova (una rova, simbolitzada pel signe @, equival a un pes de 10,40 kg).

ASSOCIATS

El llibre reuneix en dos assentaments els ingressos haguts pel cobrament de les quotes. Un donava compte dels imports que corresponien als associats que sols ho eren de la Germandat i l'altre, els d'aquells que també ho eren de la secció de socors mutus, secció creada pocs mesos després que la Germandat, el mateix any 1903. La justificació a l'existència de dos assentaments diferenciats, es troba explicada a l'article publicat al programa del 1988³, on s'indica que, sent la quota dels socors mutus un tant quantiosa (3,00 ptes. mensuals), era la pròpia secció qui se'n feia càrrec del pagament de la quota de la Germandat dels seus associats. La duplictat exposada, permet establir percentatges de relació entre els uns i els altres.

En un primer moment i durant molts anys, una bona part dels adults que ingressaven a la Germandat, també es donaven d'alta a la secció, la qual cobria un seguit de prestacions econòmico-sanitàries que suplien la manca d'una institució pública que ho fes.

El 1904 és el primer any on es parla de quotes, sent en total 98 els associats amb que comptava la Germandat aleshores, dels quals un 81% ho eren socis també dels socors mutus. Els percentatges dels anys següents, van incrementant-se fins el 84% del 1908, moment a partir del qual la proporció va disminuint fins arribar a un 74% l'1 de març de 1926, data en que la Germandat comptava amb 243 membres (a finals d'aquest any els associats són 273). A la gràfica número 2 pot veure's l'evolució de la Germandat i la de la Secció de socors mutus durant els anys 1904-1926. Actualment, la proporció ha disminuït notablement en relació a la dels primers anys d'existència i molt especialment d'ençà que s'establí la possibilitat d'admetre a les dones de la secció de Maries del Calvari com a membres de la secció de socors mutus (1990). Segons les dades del gener d'enguany, l'Entitat comptava amb 361 maries del Calvari (congregants) i amb 566 germans; del total resultant (927), eren membres dels socors mutus 205 persones, xifra que dona un percentatge del 22,11%

Continuant amb les quotes i els assentaments diferenciats, datats a l'1 de març de 1926, n'hi dos que fan referència per primera vegada a *aspirants*⁴, als quals se'ls cobra 5,00 ptes. a cadascun, xifra superior a la quota dels altres associats que era de 3,00 ptes. Aquesta diferència fa pensar amb la possibilitat que l'import inclogués la cera de la processó (veure la part en la què faig referència a les quotes).

Als estatuts fundacionals, figura com a condició per poder ser admès com a soci, la de ser major de catorze anys. En cap altre punt s'assenyala la possibilitat d'accedir a la condició d'associat o aspirant pels menors de l'edat indicada. En uns estatuts posteriors, els de l'any 1941, es determina que seran aspirants aquells socis l'edat dels quals estigui inclosa entre els 8 i el 15 anys (l'edat mínima establerta per a ser admesos a la Germandat era la de 8 anys).

Amb tot, dues notícies donen fe de l'assistència de menors d'edat a les files de la Germandat des de la seva creació. La primera la podeu trobar a la crònica del diari *La Cruz* sobre la setmana santa de l'any 1904, en la qual, entre d'altres coses, diu «... acompañan al Nazareno los niños con su pendón, siendo portadores del mismo, los niños ...». La segona, és una de les anotacions que figuren a l'exercici de l'any 1906, «A la Superiora de las Hermanas de la Beneficencia, por la confección del pendón-estandarte de los niños».

Una altra referència sobre la participació de nens, l'he trobada en un petit tros de paper que figura

enmig de la documentació existent a la Germandat de l'any 1922, en el qual estan relacionats els noms dels nens que assistiren a la processó d'aquell any⁵.

Al llarg dels anys que parlo, es produeixen un seguit de baixes per defunció. La Germandat en aquests casos, quasi bé sempre ofería dues misses en sufragi de l'ànima de cadascun dels traspassats. D'acord amb el llibre, el primer òbit es produeix l'any 1906, sent el difunt el germà Fèlix Ribas, membre fundador i de la Junta Directiva, al qual se li oferiren dues misses (5,25 ptes.) i se li dedicà una corona de violetes (54,00 ptes.).

Durant aquest temps, són 28 els germans als què se'ls dediquen misses amb motiu de la seva defunció, de tota manera, segons pot veure's al llibre de registre i de control de pagaments de la secció de socors mutus que figura a l'arxiu, hi ha d'altres germans que també moriren durant aquest període⁶. L'import que s'ofrenava per cadascuna de les misses era de 2,50 ptes. A partir de l'any 1924, el donatiu és de 3,00 ptes. Les misses oficiades els anys 1925 i 1926, d'acord amb els rebuts que figuren a la Germandat, ho foren pel membre de la Germandat i prevere José Martí.

El 4 d'abril de 1926, diumenge, es produí la mort del Sr. Ramon Salas i Ricomà⁷. Amb tal motiu, la Germandat féu un esforç econòmic per donar l'últim adéu al seu fundador i President, destinant una xifra equivalent al 12,60% de la quantitat recaptada aquell any per les quotes i els cartons de la cera, tal com pot veure's dels tres assentaments existents al llibre, els quals transcriu.

<i>Por una corona de flores naturales a D. P. Claravalls</i>	<i>75,00</i>
<i>Por gastos del Funeral de D. R. Salas</i>	<i>50,00</i>
<i>Factura G. Guardiola. Entierro D. Ramón</i>	<i>118,50</i>

El primer assentament, tal com està redactat, pot donar a entendre que la corona s'oferí al Sr. Claravalls, ara bé, a l'arxiu hi figura una factura del 7 d'abril de la *Jardinería de P. Claravalls Brú*, comerç amb establiments a la rambla de sant Joan i a la carretera de Castelló (cantonada al carrer de Colom). En el document, per un import inicial de 80,00 ptes, es detalla la venda fent constar «*Por una corona de flores naturales con cinta inscripción*». La despesa final de 75,00 ptes. fou aprovada per la Junta Directiva del 12 d'abril següent, figurant a la factura el vist-i-plau del sotspresident Sr. Martín Güell Brunet, així com una anotació relativa al descompte de les 5,00 ptes.

Pel que fa a les 118,50 ptes, aquestes es destinaren a l'adquisició de 33 atxes amb un pes de 53 kg (a 18 rals/kg). A la mateixa factura del 2 d'abril amb el vist-i-plau del sotspresident, aprovada per la Junta del 31 de maig, es descompte l'import dels 40 kg dels trossos retornats (a 12 rals/kg).

Quant a assemblees generals, la primera notícia que figura al llibre, és sobre la que tingué lloc el mes de febrer del 1905 al llavors Institut General i Tècnic (Institut Martí Franqués de la rambla Vella). La realització de tal acte comportà el pagament de 2,00 ptes. com a «*Gratificación al Conserje del Instituto para limpieza y arreglo del local que se celebró la junta general*». En anys posteriors, 1906 a 1908, 1910, 1911, 1915 i 1916, seguim trobant-nos amb aquesta despesa. Tret del 1911 (2,00 ptes.) la xifra abonada fou la de 3,00 ptes, constant com a perceptor dels dos darrers anys el Sr. Joan Alegret.

Dins d'un altre ordre i per finalitzar aquest apartat, sols em resta per esmentar el telegrama de felicitació que l'Entitat lliurà el 1920 (0,95 ptes.) al comte de l'Asalto, Sr Ramón de Morenes y García-Alessón, Marquès de Grigny, per la concessió que fou objecte del títol de *Grandeza*, títol nobiliari que representava la jerarquia superior dins de la noblesa espanyola.

BANDERES/PENONS/ABANDERATS

Amb data de l'1 d'abril de 1903 pot llegir-se al llibre «*A los Sres. Hijos de Miguel Gusi por imperial morado, juego cordones y borlas para la bandera*» (112,00 ptes.) informació que confirma l'existència d'una bandera o d'una ensenya representativa de la Germandat des de l'any de la seva creació⁸.

Altres assentaments són el del 1904, «*A Juan Danús su cuenta de las varas de latón para arrengraradores y pendonistas*» (90,00 ptes.); i el del 1906, del què ja n'he fet esment anteriorment i que dóna compte de la confecció d'un penó pels nens, el qual ascendí a l'import de

200,00 ptes.

Al 1908, trobem amb un import de 20,50 ptes. una nova cita relativa als estandards de la Germandat, «*A las Hermanas de la Beneficencia, por la confección de los dos ganfolones*»⁹.

Una nova menció, la trobem amb motiu de la concessió a la Germandat l'any 1914 del títol de «*Reial*», en la qual jugà un important paper el comte de l'Asalto, Sr. Ramón de Morenes¹⁰. L'atorgament suposava el col·locar l'emblema corresponent a l'escut, fet que ocasionà l'assentament: «*Colocar la corona Real en el pendón de la Hermandad*» (84,85 ptes.).

L'últim registre que fa referència a senyeres o banderes és del 1925, «*A Ignacio Cornado por reseguir las barras de los estandartes*» (5,00 ptes.), industrial que s'anunciava a les factures com a «*Blanqueador, pintor y dorador*» i que tenia el seu taller al núm. 65 de la Rambla de sant Carles.

CERA

Diversos foren els industrials que subministraren cera a la Germandat durant el període que comento. El primer d'ells fou Gabriel Guardiola (1903, 1916 i 1918 a 1926) el qual l'any següent fou substituït per Eugenio Virgili (1904 a 1907), al que seguien Eduardo Cervera (1908 a 1910 i 1913), José Porta Pintó (1914), Rafael Sanromá (1915), Manuel Sanromá (1916 i 1917) i José Armengol (1925). Dels anys 1911 i 1912 no figura el nom del proveïdor, el qual podria haver estat el Sr. Cervera ([annex II](#)).

A l'arxiu es conserva alguna factura de les adquisicions de cera, fet que permet saber alguna cosa més dels proveïdors, com és el cas de l'establiment de Gabriel Guardiola, ubicat al carrer de la Merceria núm. 17, successor de la Vídua Borràs i que s'anunciava als impresos com «*Antigua Cerería y Confitería, Casa Cordaret, fundada el 1.751*»

La cera, tret dels anys 1913, 1914 i 1919, s'esdevenia una font més d'ingressos per a la Germandat, sent variable la xifra recollida. L'import que es pagava per a la seva adquisició és diferent cada any; de les 123,00 ptes. de l'any 1903 es passa a les 919,25 el 1926. L'increment és fruit, d'una part, del nombre ascendent d'associats i per l'altra, de la variació del preu dels productes subministrats. En algun any es diferencia la cera destinada a la processó del Divendres Sant de l'emprada en d'altres actes religiosos (a l'apartat «*Funcions religioses/cultes*», hi ha alguna referència més sobre despeses relatives a la cera).

A partir del 1921 s'especifiquen els productes comprats, sent l'atxa la que s'adquireix en majors quantitats i a preus variables. Altres productes són brandons, ciris i trossos de brandons.

Relacionats amb la cera, hi ha altres assentaments com «*Gratificación a los encargados de recoger las hachas*» (1921 a 1924), «*Gratificación a 2 (chicos) por recoger las hachas*» (1925) i «*Por 2 jornales recoger las hachas y repartir tortas*» (1926), que vénen a sumar-se a les despeses habituals de la Germandat. Les gratificacions també varien segons els anys, de les 5,00 ptes. del primer (1921), s'arriba a les 14,00 del darrer (1926).

Per acabar aquest epígraf, seguint amb anotacions usuals relacionades també amb la cera, sols queda fer menció a la «*Gratificación a los alguaciles del juzgado*» (1904 a 1906, 5,00 ptes.; 1907 a 1911, 10,00 ptes.; 1912 a 1925, 12,00 ptes.; 1926, 15 ptes.), gratificació que se'ls oferia degut que, el repartiment de la cera, tenia lloc al jutjat situat al carrer de santa Anna.

Al llarg d'aquests anys, us trobareu amb d'altres conceptes que van repetint-se anyalment com és el cas de la «*Gratificación a la Cohorte Romana*», gratificació que el 1903 fou de 5,00 ptes. i que, amb diferents alti-baixos, arriba a les 12 ptes. el 1926. La gratificació més alta fou la dels anys 1919 a 1921, que consistí amb el desemborsament de 14,00 ptes.

Una altra gratificació habitual als balanços és la lliurada «*al andador*» o a «*los andadores*», la qual va variant a partir de les 10,00 ptes. en que comença el 1904, fins les 75,00 de l'any 1921. A partir del 1922 se'ns parla d'un «*andador-conserje*» al qual se li lliuren 100,00 ptes, xifra que va incrementant-se fins a les 175,00 del 1926. L'*andador* tenia com a funcions les de cobrador fent també d'altres equivalents a les d'un conserge, distribuint la correspondència, els avisos i les convocatòries entre els associats, i acomplint els encàrrecs encomanats per la Junta, llavors

anomenada «Administración».

Dins d'aquest capítol de diversos també podem parlar de les despeses hagudes per la confecció d'impresos i de despeses de funcionament o d'oficina. Dues són les empreses encarregades de confeccionar els impresos de la Germandat, la de *Francisco Aris e Hijo* i la de *Ramón Gabriel Gibert*. La primera d'elles ho fa de manera ininterrompuda fins el 1913 (el 1919 també hi és), a partir d'aquest any, el nom que figura és el de Ramón Gabriel, impremta-papereria situada als núm. 11-13 del carrer Major. Els treballs que es realitzen, són, majoritàriament, per confeccionar els cartons de la cera; altres són impresos sense especificar i impresos de convocatòries. A més d'aquestes despeses pròpies de Secretaria, hi ha dos assentaments més relacionats. Un és del 1922 on diu «*Por copia y arreglo de los cartones hachas y documentos*» (5,00 ptes.); l'altre el trobem el 1924 amb el text «*Arreglo de documentos y numeración cartones hachas*» (50,00 ptes.).

Com a complement dels ingressos corrents, n'hi d'altres que podrien dir-se atípics per no sovintejar, com són els sortejos que es realitzen i que ajuden aportant diferents quantitats a la caixa de la Germandat. Alguns exemples d'aquests els veiem el 1907 en el sorteig d'una imatge de Jesús Natzarè (114,25 ptes.) i en l'organització de sortejos el Nadal del 1913 (109,00 ptes.) i el del 1914 (334,00 ptes.).

FUNCIONS RELIGIOSES/CULTES

La Germandat, a més d'assistir a la processó del Divendres Sant, participava i duia a terme d'altres manifestacions de tipus religiós tal com es determinava en els estatuts: «... *durante las funciones que la Congregación celebre en la Iglesia de Nazareth, esto es, en los días de la Preciosísima Sangre de Ntro. Sr. Jesucristo, Santa Marina, Los Dolores gloriosos de María Santísima ...* ».

El llibre recull algunes anotacions comptables relatives a actes o funcions religioses, com pot ser la que tingué lloc l'any 1910.

Gastos de la función religiosa del 10 de marzo dedicada a Jesús Nazareno

- Cera	40,00	
- Música	20,00	
- Misas	15,00	
- Iglesia	12,00	
- Sermón	15,00	102,00
<i>Arreglo del Altar de la función del 10 de Marzo</i>		8,00
<i>A D. Juan Danús su cuenta de aparatos de cetileno empleados en la carroza y en la función religiosa.....</i>		66,15

El culte i manteniment de l'altar de Jesús Natzarè a l'església de Natzaret, qüestió que també ve especificada en els estatuts, «*Cuidar siempre del aseo de los vestidos de la Sta. Imagen y limpieza de su altar incluso los ornamentos que sirven para el mismo*», també està reflectit en d'altres anotacions comptables. Els anys 1918, 1919 i 1924, es destinen 5,00 ptes. com a «*Culto del Altar de Jesús Nazareno*». Els anys 1922 i 1923 per 4,00 ptes. i el 1924 per 5,00, trobem «*Limpia del Altar del Nazareno*».

L'any 1926 hi ha dues noves anotacions relatives a l'altar: «*Por una cuerda lámpara altar Nazareno*» (5,00 ptes.) i «*Idem. idem. (factura G. Guardiola) Octubre y Febrero cirios altar*» (8,00 ptes.), despesa derivada d'allò que s'establia als estatuts, on s'indicava l'obligació de tenir encès el llum d'oli i dues veles, «*a lo menos*», a l'altar del Natzarè de l'església al·ludida, durant la celebració dels actes religiosos organitzats per la Germandat.

L'any 1911, la Germandat va assistir a la processó de la verge del Claustre, per la qual cosa es destinaren 45,50 ptes. a l'adquisició de cera. El 1922, per a la processó del Santíssim Sagrament, són gastades en cera 31,50 ptes.

Tal com s'ha esdevingut costum durant aquests darrers anys d'assistir corporativament a la processó del Corpus, la Germandat ja hi concorregué com a mínim els anys 1923 a 1925, quedant recollides les despeses originades per l'adquisició de la cera necessària en els exercicis

dels anys següents (1924, 18,00 ptes; 1925, 23,00 ptes, i 1926, 48,00 ptes.), indicant-se en el 1924 el nombre i tipus de cera adquirida, «... 10 cirios procesión Corpus 1923».

EL PAS DE JESÚS NATZARÈ

Tal com s'estableix als estatuts fundacionals, la Germandat es crea amb la finalitat de:

... honrar y dar culto a la Sta. Imagen que se venera en la Iglesia de Nazareth y acompañarla todos los años a la procesión del Viernes Santo, con todo el esplendor y lucimiento que posible sea, siempre y cuando la Congregación de la Purísima Sangre de Ntro. Sr. Jesucristo acuerde verificar dicho acto religioso.

La imatge de Jesús Natzarè i per extensió el Pas¹¹, fou doncs, objecte d'especials atencions ja que era la raó d'ésser de la Germandat. Aquestes atencions comportaren i han comportat des de sempre despeses importants, tant pel que fa al seu manteniment i millores, com pel fet de ser dut a pes d'espatlles i haver hagut de llogar-se portants per a tal menester¹². Dels primers anys, tenim alguna referència de les despeses relacionades amb el manteniment de la peanya, les quals podeu veure en [annex III](#).

La peanya, llavors anomenada «carroza», fou transportada per 8 homes fins el 1907, any que se'n construí una de nova a la què s'incorporaren tres figures més. El nou Pas construït, d'acord amb les dades que figuren a l'exercici de 1907, sota l'epígraf general de «*Construcción de la Nueva carroza*», costà 2.284,17 ptes. Per tal de costejar el dispendi d'aquest, se emeteren un total de 600 obligacions amortitzables de 4,00 ptes. cadascuna, a més a més, tingué lloc el sorteig d'una imatge de Jesús Natzarè, per mitjà del qual es recolliren 114,25 ptes, un cop descomptades les 55,00 que valgué la imatge adquirida a *D. José Armengol*. Aquest mateix any, motivats possiblement per la construcció del nou Pas i amb destinació a aquest, es compté amb diversos donatius, com el de l'Excm. Sr. Marquès de Grigny per un valor de 100,00 ptes. i el d'altres quatre persones més que eleven la xifra a les 125,00 ptes.¹³

L'any següent, concretament el 5 d'abril de 1908, es dugué a terme el primer sorteig realitzat per a l'amortització de les 30 primeres cèdules a retornar, 19 de les quals foren cedides a l'Entitat (veure [annex IV](#)). El 28 de maig de 1909, el 6 de març de 1910 i el 2 d'abril de 1911 són les dates en que tingueren lloc els consecutius sortejos de les 30 obligacions anyals a amortitzar, de les quals, respectivament, en foren cedides a la Germandat, 12, 25 i 23. El darrer sorteig se celebrà el 1912 d'acord amb allò que pot veure's al llibre, sent en aquest cas 60 les cèdules amortitzades, de les què 49 foren lliurades al fons de la Germandat.

Fent un recompte, veurem que de les 600 cèdules, finalment sols s'arribaren a amortitzar 180, restant per retornar les altres 420 que representaven 1.680,00 ptes. De les 180 sortejades foren cedides 128, xifra que representà un donatiu de 512,00 ptes.

Al llarg d'aquells anys, el Pas fou acondiciat en diferents ocasions. A partir del 1916, anyalment existeixen «*gastos de montar y desmontar la carroza*» contractant-se els serveis d'un escultor, d'un lampista i d'un paleta. A l'annex III ja citat, podeu veure relacionats els diferents assentaments que tenen a veure amb desemborsaments relatius a la peanya, així com també els referits a les imatges del Pas.

Els càrrecs concernents a la peanya són bàsicament de manteniment. Algun d'ells segueix afirmant l'interès que l'Entitat tenia pel Pas, com és el fet d'encarregar una funda de tela de protecció, la qual es pagà el 1908 (24,00 ptes.).

Les imatges del *misteri*, anaren millorant-se amb el pas dels anys, així a l'exercici del 1909 es fa menció a la confecció d'una corona de brillants i robís per a la figura de Jesús Natzarè i una altra per a una de les imatges. Les vestimentes també foren objecte de reparacions (la de Maria Salomé el 1913) i de millores com la del 1923, any que se'n realitzaren de noves per un import total de 870,00 ptes.

D'aquests nous vestits, podem saber alguna cosa a través de les factures que existeixen a l'arxiu (veure final annex III). L'establiment de *Mª Dolores Ramos Caballero* situat al carrer Major núm. 21 i dedicat a *Bordados Dibujos*, fou el lloc on se confeccionaren les vestimentes a base del vellut verd i beix, de la seda blanca i de la pita beix i crema, subministrats per *La Margarita de Calixto*

Boldú y Cia., botiga ubicada al núm. 4, també del carrer Major; de la pana d'*Emmanuel Marsol* del carrer de la Unió 36 i de la pana anglesa beix de la *Casa Baltà (José Marimon)* de Barcelona. A part de la roba indicada, també s'utilitzaren 31 m de puntes d'oro *entrefino* per a l'ornament de les capes i túniques, així com 62 aplicacions per a la capa de la Verge.

Com ja he comentat, en un primer moment el Pas era dut per 8 homes, els quals perceberen l'any 1903 la quantitat de 3,00 ptes. cadascun. Amb la remodelació del Pas, els portants passen a ser 14, els quals cobren 5,00 ptes. fins el 1918 què en perceben 6,00. Els anys successius, l'import va incrementant-se fins arribar a les 15,00 ptes. el 1926.

En el tros de full mencionat quan parlava dels aspirants, també estan relacionats els noms dels portants que dugueren sobre les seves espatlles el nostre Pas el 1922¹⁴.

Sobre el nombre de portants hi ha dues anotacions que difereixen de la resta, una de l'any 1920 i l'altra del 1926:

<i>Gratificación a los hombres portantes de la carroza 12 a 8 ptas y 4 a 6 ptas</i>	120,00
<i>Por 15 hombres portadores del paso a 15 uno.....</i>	225,00

Relacionat amb els equipaments o les vestimentes dels portants del Pas, hi ha d'altres assentaments:

- any 1910

Por las cuatro vestas para los hombres portantes del paso:

- Lienzo	25,85	
- 4 Cíngulos.....	14,00	
- 4 bandoleras	36,00	
- confección.....	17,40	
- 4 sandalias.....	4,00	97,25

- any 1917

<i>Por diez hombreras de crín para los portantes del Paso</i>	20,00
---	-------

- any 1922

<i>Por 4 pares de zapatos para uso de los 4 hombres portantes exterior del paso...</i>	11,00
--	-------

QUOTES / DONATIUS

Els ingressos del primer any, corresponen a l'import de 50 atxes (175,00 ptes.) i als donatius de diverses persones, algunes de les quals figuren relacionades nominalment al llibre¹⁵. Tot plegat, la xifra recollida ascendeix a la quantitat de 274,50 ptes, comptabilitzant-se 435,00 com a despeses. El primer exercici, finalitzava doncs, amb un dèficit de 160,50 ptes.

A partir de l'any següent, s'estableix una quota de 3,00 ptes. anuals, xifra que es manté durant els anys a que faig referència, fet que no deixa de ser curiós considerant els dèficits o saldos negatius d'alguns dels exercicis. Fins l'any 1925 no trobem cap apunt que es refereixi a devolució de quotes. A l'esmentat any tenim l'anotació «*Anualidades y cartones devueltos*» (28,00 ptes.); l'any següent també hi consten devolucions, com «*Cartones de Luis Vilallonga y José Vidal Ras*» (8,00 ptes.), el primer d'ells com a conseqüència de l'òbit de l'associat Sr. Vilallonga, o com «*Antonio Rosich Martí devuelto*» (5,00 ptes.), aspirant que havia estat donat d'alta aquella mateixa anualitat.

A banda de la quota, es pagava la cera. La xifra que es cobrava per aquest concepte varia segons anys, de les 3,50 inicials, es passà a 3,00 ptes. l'any 1909 per tornar novament a les 3,50 els anys 1917 i 1918, els anys següents, la taxa cobrada era de 4,00 ptes.

Un punt de comparació pel que fa a la quota el tenim als estatuts de l'any 1941, en els quals es fixa la quota dels aspirants en 3,00 ptes. i la dels socis de número en 5,00, imports que es pagaven a banda de la xifra que s'implantés per al pagament de la cera. En una modificació parcial d'aquests estatuts, aprovada en la Junta General Extraordinària que tingué lloc l'11 de juny de 1950, les quotes passen a ser de 5,00 i de 10,00 ptes. a banda de la cera. Deu anys després, el 1960, la quota experimentà un notable increment establint-se pels socis de número l'import de 96,00 ptes. mensuals que ja incloïa la part corresponent a la cera.

Als donatius del primer any d'existència de la Germandat, cal afegir-ne d'altres al llarg del període que comento. Alguns d'ells estaven destinats a una determinada obra o despesa -com ja hem vist a l'apartat de bandes de música-, d'altres es produïren l'any de construcció del nou Pas, fet que fa pensar que aquesta fou la motivació de la donació, raó per la què n'he fet esment en l'apartat relatiu al *misteri* on també parlo de les obligacions amortitzades que foren lliurades a la Germandat com a donatius.

Una altra donació que ho és per a un fet concret, la trobem el mes de març del 1911 quan es lliurà a la Secretaria de Cambra de l'Arquebisbat les 45,25 ptes. corresponents a la «*Recaudación de donativos para socorro de los náufragos de los temporales de Enero y Febrero*». La premsa local, *La Cruz* i el *Diario de Tarragona*, sent fa ressò dels fets ocorreguts el 31 de gener, donant el dia 2 de febrer la notícia del naufragi de «quatre parelles» pertanyents al Serrallo i a Cambrils¹⁶ i en el qual perderen la vida 19 homes, ignorant-se la sort de la tripulació d'altres «tres parelles». En dies successius segueixen apareixent notícies sobre els naufragis haguts en d'altres poblacions veïnes i de les accions i iniciatives que es duen a terme, com la del 3 de febrer de la *Joventut republicana radical*, que obrí una subscripció invitant a participar a entitats polítiques i recreatives a favor de les famílies damnificades, o la que realitzà dos dies després la Secretaria de Cambra de l'Arquebisbat, la qual animà als tarragonins a participar-hi amb la publicació del text següent:

Compadecido el Excmo. Sr. Arzobispo por la desgracia que aflige a las familias de los náufragos y fallecidos, con motivo del reciente temporal, ha acordado abrir una subscripción en la Secretaria de Cámara, encabezándola S.E.I. para excitar los caritativos sentimientos de las personas que quieren contribuir a dicha subscripción. las cantidades que se reciban en dicha oficina serán aplicadas a su destino en la forma que S.E.I. estime más oportuna, atendidas las necesidades de las familias que han sufrido la desgracia

	PESETAS
Excmo. Sr. Arzobispo	500,00
M. I. Sr. Vicario	50,00
M. I. Sr. Secretario de Cámara.....	25,00
M. Il·ltre. Sr. D. Cayetano Sentís.....	25,00

Posteriorment, el 12 de febrer, sota la presidència del Governador Civil, és creada la *Junta provincial de auxilios para náufragos*, per coordinar la recaptació dels donatius, els quals podien fer-se a través de la ja esmentada Secretaria de cambra, del Govern civil, de l'Ajuntament, de la Comandància de Marina, del *Centro de naturales de Tarragona y su campo establecido en Barcelona*, de la Cambra de Comerç, de les Joventuts republicanes, de la Lliga marítima, etc. Periòdicament, a la premsa van sortint relacions amb els noms d'aquelles persones o entitats que realitzen lliuraments a la Junta provincial a través de les entitats suara indicades, així, al *Diario de Tarragona* del 1r d'abril de 1911, dins dels donatius efectuats a la Secretaria de cambra hi figura: «*Tarragona - Hermandad de Jesús Nazareno 45,25 ptas.*»

Després d'aquest petit parèntesi i retornant al tema que ens ocupa, he de fer esment a l'existència d'altres tipus de donatius, els quals es concretaren a l'import d'un determinat nombre d'atxes com l'efectuat el 1913, «*Por el importe de 30 hachas donativo de D. Diego Gómez*» i que representaren 90,00 ptes, l'any següent, el mateix Sr. Diego Gómez efectuà un nou donatiu consistent en l'import de 35 atxes (105,00 ptes.)

A l'any 1914 hi figura també l'assentament d'un donatiu de 100,00 ptes. sense especificar qui el materialitzà. El 1916 un donatiu de 17,40 ptes, permet tancar l'exercici a 0,00 ptes. A l'any 1926 n'hi un altre de 80'00 ptes. «*Por limosna de un Socio*».

Relacionat amb la pràctica, encara ara usual, seguida pels abanderats, pendonistes i cordonistes, de fer algun tipus de donació econòmica, tenim una primera constància al 1923, any en que el Sr. Javier de Muller lliurà 100,00 ptes. Als anys següents, continuen ingressant-se imports pel mateix concepte; l'any 1924, 100,00 ptes. «*Donativo del Pendonista y Cordonistas*», de les quals 25,00 es destinaren a la «*Gratificación del Pendonista y Cordonistas al Recaudador*»; l'any 1925, 150,00 ptes. del pendonista i altres 15,75 «*Por 3 hachas pagadas por el Sr. Pendonista a 5,25*

ptas».

VESTES

El costum de llogar vestes, ja ve de l'any 1904 en que se'n confeccionaren 4 (2 a 22,00 ptes./unitat i 2 a 16,50 cadascuna), llogant-se totes elles al preu unitari de 3,00 ptes.

En anys posteriors i d'acord segurament a les previsions econòmiques de la Germandat, el nombre de vestes propietat d'aquesta, va incrementant-se fins arribar a les 46 el 1926. El 1922 hi ha una referència relativa a l'adquisició de roba, «*Por dos metros de ropa para vestas*» (5,50 ptes.), que crida l'atenció; en primer lloc per la quantitat de roba adquirida, 2 metres, que malgrat pugui tractar-se d'una peça de doble ample, continuaria sent poca quantitat per fer vestes a no ser que es tractés de roba per a fundes de cucurulles o maneguins (si de cas, sí podria fer-se una vesta complerta per un nen no massa alt); en segon lloc el preu, parlem de 2,25 ptes./metre, tres anys després el preu del ras de cotó és a 1,95 ptes./metre o a l'any següent, a 1,40 ptes.

Actualment, el preu establert pel lloguer de vestes, és el de 1.000,00 ptes. comptant-se amb un total de 155 per a tal menester. A més d'aquestes, reservades per als components del Cor d'Aspirants, se'n tenen altres 32. Per a ús dels portants del pas «*Jesús Natzarè*», n'hi ha 10 més amb unes determinades característiques d'acord amb la seva destinació, com també és el cas de les 23 que utilitza la Banda de la Germandat.

Sobre el preu de compra de les vestes, atès que en la majoria del casos no s'especifiquen talles ni preus unitaris, sinó que sols es fa referència a la quantitat total de la factura, poc pot dir-se. Un exemple d'això són els dos assentaments de l'any 1907, on el primer diu «*Id. (compte) de Dª Teresa Cusidó por dos vestas*» per les quals es pagaren 33,50 ptes. mentre que «*Por compra de una vesta*» es pagaren 12 ptes.

Els darrers anys, són les germanes Oblates del Santíssim Redemptor les subministradores de vestes de la Germandat, de les quals, a l'arxiu en tenim dues factures corresponents als anys 1925 i 1926 en les què es detalla de manera desglossada el material emprat i el seu preu.

Factura de l'any 1925 per a la confecció de 16 vestes

<i>Por 145 metros de raso algodón a 1,95.....</i>	<i>282,75</i>
<i>Pana para los cuellos 4m. a 11,50.....</i>	<i>46,00</i>
<i>Botones y gomas.....</i>	<i>5,50</i>
<i>Algodón para los cordones 6 libras y pico a 6 pts.....</i>	<i>36,50</i>
<i>Por la Confección de las vestas.....</i>	<i>75,00</i>
<i>Confección una a 4,50.....</i>	<i>18,00</i>

Factura del 1926 per a la confecció de 4 vestes

<i>Raso algodón 36 metros a 1,40.....</i>	<i>50,40</i>
<i>Pana algodón 4 metros a 4,50.....</i>	<i>18,00</i>
<i>Botones y corchetes.....</i>	<i>0,75</i>
<i>Algodón para los cordones.....</i>	<i>10,00</i>
<i>Cordones uno a 1,50.....</i>	<i>6,00</i>

Altres assentaments tenen a veure amb els complements de les vestes com poden ser les cucurulles, subministrades per l'establiment de *José Armengol*, la roba per folrar a aquestes o els cordons (cíngols) venuts per *La Acción*, botiga ubicada al carrer de sant Agustí núm. 3.

José Armengol, amb establiment situat al núm. 53 de la plaça de la Font, també el trobem a la relació dels subministradors de cera de la Germandat i com a venedor d'una imatge del Natzarè per al sorteig del 1907. A l'imprès que utilitzava per a la confecció de les seves factures pot llegir-se: «*Imprenta, Librería, Papelería, Objetos de escritorio y taller de encuadernación*», «*Corresponsal de Diarios y Revistas Católicas*» i en un altre apartat «*Representante con depósito de la Importante Fábrica de cera de Quiles Hermanos*»

Un altre tipus de despesa generada per les vestes, era la seva neteja, la qual, els darrers anys anà a càrrec de les ja esmentades germanes Oblates.

Pel que fa al lloguer de les vestes, el preu és el de 3,00 ptes. fins l'any 1915, a partir d'aquest,

l'import total que figura al llibre, dividit per la quantitat de vestes llogades, no dóna una xifra exacta degut a l'establiment de diferents preus segons les vestes, així, en una mateixa anualitat de manera simultània, el preu dels lloguers va de les 6,00 a les 10,00 ptes, tal com queda recollit a les liquidacions dels anys 1922 a 1927 que hi ha a l'arxiu.

En impresos de la *Gran zapateria de Camilo Rodríguez Campos* o de la *Primavera, Gran Bazar de calzado, Camilo ...*, establiment del carrer de sant Agustí núm. 21, podem trobar les liquidacions dels imports resultants dels lloguers de les vestes i de les despeses derivades de la neteja de les retornades brutes, de l'arranjament d'aquestes o de la confecció de noves vestes i dels seus complements. A les liquidacions, hi figura el nom i l'adreça del llogater, el preu del lloguer, l'estat en que es tornava (*limpia* o *sucia*) o d'altres indicacions (l'any 1924: *Tapada, destapada, cordones*). En aquestes documents, a part de figurar els conceptes que són transcrits després al llibre de caixa, també hi trobarem l'inventari del material: Vestes, cordons, maneguins, cartons, colls davanters i posteriors, cucurulles, ...

Com a complement de la vesta i distintiu de la Germandat, ja al 1903, es duia una creu vermella sobre el pitet de la vesta, extrem detallat a les anotacions que acompanyen els estatuts fundacionals per esmenar determinats articles. Per substituir la creu, el 1916, després de diverses gestions i consultes als associats, fou aprovada la confecció de medalles¹⁷.

Sobre aquesta qüestió, les dades que hi ha recollides al llibre no aporten res que confirmi la utilització de medalles a la processó, si no tot al contrari ja que a part de l'assentament del 1908, «*A Don José Arana por la confección de cruces para insignias de la procesión*» (7,50 ptes.), tenim els dels anys 1925 i 1926 amb les anotacions següents: «*A Emmanuel Marsol por gamuza grana*» (2,70 ptes. per 0,40 m) i «*1 metro tela gamuza para Cruces*» (5,00 ptes.), els quals fan pensar en que seguia utilitzant-se com a distintiu la creu vermella sobre el pit.

Ja per finalitzar, fer esment a dues referències un tant curioses, ambdues relatives a la protecció de les vestes. La primera, en un dels assentaments recollits en l'exercici de 1924 i que diu «*Dos candados para las cajas de las vestas*», pagant per ambdós cadenats 4,00 ptes. La segona, la trobem relacionada amb José Arana «*Taller de Artes Suntuarias*», establiment situat al carrer de Méndez Núñez núm. 6, el qual, factura 61,50 ptes. pel següent concepte:

*Por una caja de 1,15x0,55x0,55 destinada a la colocación de las vestas.
Jornales, madera, 2 visagras, 1 tanca, 1 candado i 2 asas.*

Aquest és el darrer detall d'una factura amb un import de 132,70 ptes, la qual està dins del paquet de factures del 1925 que fan referència al muntatge i desmuntatge del Pas.

NOTES A PEU DE PÀGINA

1 Sobre la creació de la Germandat i la seva història, vegeu l'article «*La Reial Germandat de Jesús Natzarè*» publicat al programa de l'Agrupació d'Associacions de l'any 1989, pel Sr. Francesc d'Assís Garcia i Segarra i en el qual, d'una forma compendiada, es recull la densa història de la nostra Germandat.

2 Les 109,00 ptes. indicades corresponien a:

- Producto del sorteo de Navidad de 1913 50,00
- Id. de las cédulas o talones del mismo sorteo que dejaron de presentarse al cobro 59,00

3 Francesc d'Assís Garcia i Segarra, «*El Monte-Pio de la Hermandad de Jesús Nazareno*», publicat al programa de l'any 1988 (pàg. 19-23).

4 Els assentaments del 1926 relatius a aspirants són:

- Por 10 aspirantes a 5 ptas uno 50,00
- 1 aspirante, Antonio Rosich Martí 5,00

Pel que fa a aquest darrer aspirant, a l'apartat de despeses hi figura l'assentament següent:

- Antonio Rosich Martí devuelto 5,00

5 Els set nens que assistiren a la processó del Divendres Sant de l'any 1922 foren: Jaime Breg, Jaime Carcolé, Francisco Ferrando, Marcos García, Enrique López, Agustín Molins i José Plana.

6 Els germans que figuren com a traspassats durant el període indicat, són:

1906	José Vidal	1922
Félix Ribas	José Ventura Vidal	Ramon Cassà
1916	1919	1924
Manuel Roca Roselló	Estanislao Guansé	Angel Bru
Manuel Ferraté	Modesto Ferrech	1925
1917	Gerardo Laspra Suárez	Angel Bru
José Vilar	Jaime Guinovart	José Ollé
Fernando Vendrell	Juan Mallol	Francisco Vilá
	Pedro Llorc	
1918	1920	1926
Luis Corsini	José de Muller	Isidro Cirera
Pablo Gabriel	Estanislao Guinovart	Luis Vilallonga
Félix Capdevila		Ramon Salas
Andrés Henriquez	1921	
	José Ma Punyet	

D'altres germans, membres de la secció de socors mutus, que també varen morir durant el període de referència foren Juan Alabau, Pablo Juval, Antonio Icart, José Segura, Gregorio Sangar i Antonio Chulvi.

7 Sobre l'òbit d'en Ramon Salas, la premsa local, el dia 6 d'abril va publicar:

La Cruz, Diario Católico

Anteayer, falleció, confortado con los Santos Sacramentos y la Bendición Apostólica el ilustre señor don Ramón Salas Ricomá, correspondiente de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, arquitecto diocesano, ex arquitecto provincial y municipal, ex conservador de Monumentos de la Corona de Aragón, fundador y presidente de la Hermandad de Jesús Nazareno y de su montepío y jefe honorario del Cuerpo de Bomberos.

Ayer, al mediodía verificose el sepelio, constituyendo realmente una imponente manifestación de dolor.

La presidencia del duelo estaba formada por el Vicario general, M.I. doctor Borrás, el gobernador eclesiástico doctor Sensada, el ayudante del gobernador militar, el alcalde señor Segura, el ingeniero de la Tabacalera señor Tulla, y el arquitecto provincial señor Monrabá. Seguía después el estandarte de la Hermandad Jesús Nazareno y los deudos del difunto, a quienes acompañaban incontables y distinguidos caballeros, que testimoniaron su profundo dolor por la pérdida de tan distinguido tarraconense, evidenciándose a la vez el vasto círculo de sus amistades, que con su exquisito trato supo granjearse.

Figuraban también en el luctuoso acto los pendones de la real Congregación de la Purísima Sangre y Hermandad del Nazareno con sus respectivas juntas y un nutrido grupo de bomberos.

Reciba su apenada familia el testimonio de nuestro sincero y cristiano pésame, pidiendo a los lectores una oración por el eterno descanso del difunto.

Diario de Tarragona

El domingo falleció en esta capital el arquitecto don Ramón Salas, persona muy conocida quien por su carácter y modestia supo captarse las simpatías de cuantos tuvieron ocasión de tratarle.

A las doce de la mañana de ayer se verificó el entierro de dicho señor, que como era de esperar constituyó una verdadera manifestación de duelo y en la que sus amistades quisieron testimoniarlo.

Reciban su hermana y familia la expresión de nuestro sentimiento.

- 8 En relació a les banderes de la Germandat, el Sr. Francesc d'Assís Garcia i Segarra, publica al programa de l'any 1993, pàg. 25-44, l'article «*La bandera principal de la Germandat*».
- 9 Un gonfaló, sinònim d'allò que generalment coneixem per guió, en una de les dues accepcions que surten al Diccionari de la Llengua Catalana d'Enciclopèdia Catalana SA, diu «*Estendard o bandera que penja d'un pal travesser i que sol ésser la insígnia d'una confraria, gremi o corporació*».
- 10 En Francesc d'Assís Garcia i Segarra, al programa de l'any 1987, pàg. 29-33, en el seu article «*Atorgament del títol de Reial a la Germandat de Jesús Natzarè*», parla del procés que se seguí per a l'obtenció de l'esmentada distinció.
- 11 Un completíssim estudi sobre el pas podeu trobar-lo al programa de l'any 1982 i del que n'és autor el Sr. Francesc d'Assís Garcia i Segarra, amb el títol «*El Paso "Jesús Nazareno"*»
- 12 Sobre les despeses dels portants podeu veure l'article d'en Josep-Lluís Gras i Alcalde i d'en Manuel Callao i Costa, «*El pas "Jesús Natzarè" dut per Germans Voluntaris. Anys 1983-1992*», publicat al programa de l'any 1992, pàg. 29-52, en el qual es comenten algunes qüestions al respecte.
- 13 Els altres donatius foren efectuats per Dª Conchita Muller (10,00), pel Rdo. D. José Martí (8,00), per la Sra. V^a de Roca (5,00) i per Dª Cristina Dolz (2,00).
- 14 Els noms dels portants que dugueren el pas l'any 1922 són: Mauricio Benaiges, Alfonso Borull, José Cid, Mariano Gasol, José Mateu, José Mulet, Mariano Novell, Isidro Parés, Antonio Pomerol, José Roda, Juan Rovira, Leandro Saludes, Andres Torrens i Antonio Vicente.
- 15 Els assentaments relatius als donatius del 1903 són:
<i>Por varios donativos.....</i>	<i>65,50</i>	<i>Recibido de D. Ramon Montserrat</i>	<i>1,00</i>
<i>Recibido de D. Ramon Salas.....</i>	<i>10,00</i>	<i>Id. " Luís Aris.....</i>	<i>3,00</i>
<i>Id. " Ramon Archelaga</i>	<i>1,00</i>	<i>Id. " Pedro Llor.....</i>	<i>3,00</i>
<i>Id. " Juan Vendrell</i>	<i>1,00</i>	<i>Id. " Juan Bta. Llor</i>	<i>3,00</i>
<i>Id. " Esteban Vendrell.....</i>	<i>1,00</i>	<i>Id. " Francisco de P. Canals.....</i>	<i>5,00</i>
<i>Id. " José Camarero.....</i>	<i>3,00</i>	<i>Id. " Manuel de Peñarubia.....</i>	<i>1,00</i>
<i>Id. " José Castelló.....</i>	<i>1,00</i>	<i>Id. " Pablo Tutusaus</i>	<i>1,00</i>
- 16 Aquestes parelles, fan referència a les barques que es dedicaven a pescar emprant l'art anomenat *bou*, xarxa arrossegada per dues barques les quals són conegudes per *parella de bou*.
- 17 Sobre la medalla de la Germandat podeu llegir l'article del Sr. Francesc d'Assís Garcia i Segarra, *El escudo-medalla de la Hermandad*, publicat al programa de l'any 1981.

ANNEX I

La relació de bandes i imports pagats durant els anys 1903 a 1926, és com segueix:

1903	Banda de música del regiment de Luchana	150,00 ptes.
1904	Banda de música del regiment d'Almansa	150,00 ptes.
1905	Banda de música del regiment de Luchana	150,00 ptes.
1906	Banda de música del regiment d'Almansa	150,00 ptes.
1907	Banda de música del regiment d'Almansa	150,00 ptes.
1908	Banda de música del regiment de Luchana	150,00 ptes.
1909	Banda de música del regiment de Luchana	150,00 ptes.
1910	Banda de música del regiment de Luchana	150,00 ptes.
1911	Banda de música del regiment d'Almansa	200,00 ptes.
1912	Banda de música del regiment de Luchana	200,00 ptes.
1913	Banda de música del regiment de Luchana	200,00 ptes.
1914	Banda de música del regiment de Luchana	200,00 ptes.
1915	Banda de música del regiment d'Almansa	200,00 ptes.
1916	Banda de música del regiment de Luchana	200,00 ptes.
1917	Banda de música del regiment d'Almansa	200,00 ptes.
1918	Banda de música del regiment de Luchana	200,00 ptes.
1919	Banda de música del regiment d'Almansa	250,00 ptes.
	Banda de cornetes i timbals regiment d'Almansa	40,00 ptes.
1920	Banda de música del regiment de Luchana	250,00 ptes.
	Banda de cornetes i timbals regiment de Luchana	40,00 ptes.
1921	Banda de música del regiment d'Almansa	250,00 ptes.
	Banda de cornetes i timbals regiment d'Almansa	40,00 ptes.
1922	Banda de música i de cornetes i timbals regiment de Luchana	300,00 ptes.
1923	Banda de música i de cornetes i timbals regiment d'Almansa (250+20)	270,00 ptes.
1924	Banda de música i de cornetes i timbals regiment d'Almansa	276,00 ptes.
1925	Banda de música i de cornetes i timbals regiment de Luchana	294,00 ptes.
1906	Banda de música i de cornetes i timbals regiment d'Almansa	300,00 ptes.

ANNEX II

Relació de les quantitats ingressades pel concepte de la cera i despeses de la seva adquisició.

Any 1903	Importe de 50 hachas a ptas.....3,50	175,00
	A D. Gabriel Guardiola su cuenta de cera.....	123,00
Any 1904	Recibido por 94 hachas a 3,50 pesetas	329,00
	A D. Eugenio Virgili su cuenta de cera.....	228,40
Any 1905	Valor de 96 hachas para asistencia a la Procesión a 3,50 una	336,00
	A D. Eugenio Virgili su cuenta de cera.....	267,50
Any 1906	Valor de 97 hachas para asistencia a la Procesión a 3,50 pesetas una.....	339,50
	A D. Eugenio Virgili su cuenta de cera.....	259,25
Any 1907	Por la recaudación de 100 hachas para la asistencia a la procesión a 3,50 pesetas una	350,00
	Cuenta de cera de D. Eugenio Virgili	290,50
Any 1908	Por la recaudación de 96 hachas para la asistencia a la Procesión a 3 pesetas una	309,00
	Cuenta de cera de D. Eduardo Cervera.....	248,00
Any 1909	Por la recaudación de 103 hachas para la asistencia a la Procesión a 3 ptas	309,00
	Por la cuenta de cera de D. Eduardo Cervera	308,38
Any 1910	Por la recaudación de 108 hachas para asistir a la Procesión a 3 pesetas una	324,00
	Por la cuenta de cera de D. Eduardo Cervera	245,00
Any 1911	Por la recaudación de 116 hachas para asistir a la Procesión a 3 pesetas una	348,00
	Id. (cuenta) cera para la procesión.....	265,50
	Id. id. id. id. N ^a S. del Claustro.....	45,50
Any 1912	Por la recaudación de 121 hachas para asistir a la procesión a 3 pesetas	363,00
	Cuenta del cerero	286,50
Any 1913	Por la recaudación de 119 hachas para asistir a la Procesión a 3 pesetas	357,00
	Por el importe de 30 hachas donativo de D. Diego Gómez	90,00
	A Eduardo Cervera por cuenta cera.....	423,50
Any 1914	Por la recaudación de 120 hachas para asistir a la procesión a 3 ptas.	360,00
	Por el importe de 35 hachas donativo de Don Diego Gómez a 3 ptas una	105,00
	Cuenta de cera gastada a Don José Porta Pintó.....	441,00
Any 1915	Por la recaudación de 136 hachas para asistir a la procesión a 3,00 ptas una	408,00
	Cuenta de cera de Don Rafael Sanromà	358,00
Any 1916	Por la recaudación de 137 hachas para asistir a la procesión a 3 ptas una	411,00
	A Don Manuel Sanromà por s/ c/ de cera	351,35
	A Don Gabriel Guardiola por s/ c/ de cera	7,00
Any 1917	Por la recaudación de 139 hachas para asistencia de los socios a la	

	procesión a 3,50 ptas.	486,50	
	A Don Manuel Sanromà cuenta de la cera	371,50	
Any 1918	Por la recaudación de 156 hachas para asistencia de los Socios a la procesión a 3,50 pesetas una	546,00	
	A Don Gabriel Guardiola, cuenta de cera	481,00	
Any 1919	Por la recaudación de 161 hachas para asistencia de los Socios a la procesión a 4 ptas	644,00	
	A Don Gabriel Guardiola por su cuenta de cera	663,00	
Any 1920	Por la recaudación de 166 hachas para asistencia de los Socios a la Procesión a 4,00 pesetas	664,00	
	A Don Gabriel Guardiola por su cuenta de cera	619,75	
Any 1921	Por la recaudación de 184 hachas para asistencia de los Socios a la Procesión a 4 ptas.....	736,00	
	A D. Gabriel Guardiola por su cuenta de cera como sigue:		
	Por 98 hachas a 5,50 ptas.....	539,00	
	“ 7 id. a 7,00 “	49,00	
	“ un blandón y un cirio	6,75	
	“ 32 trozos blandones	36,00	630,75
Any 1922	Por la recaudación de 193 hachas para asistencia de los Socios a la Procesión a 4 pesetas	772,00	
	Por una hacha de Pablo Monguió y otra de Pablo Tutusaus.....	14,00	
	Por la cera de la Procesión del Smo. Sacramento.....	31,50	
	A D. Gabriel Guardiola por su cuenta de como sigue:		
	Por 2 cirios.....	4,50	
	“ 1 blandón y cerilla y 32 trozos blandón	42,75	
	“ 97 hachas a 5,50 ptas	533,50	580,75
Any 1923	Por la recaudación de 192 hachas a 4 ptas	768,00	
	Por cartón y hacha de los Sres. Marchs y Huguet.....	14,00	
	Por una hacha del Sr. Cervera.....	4,00	
	A Gabriel Guardiola por su cuenta como sigue:		
	Por 108 hachas a 5,25 ptas.....	567,00	
	“ 32 trozos blandón	36,00	
	“ 2 cirios y blandones.....	9,00	612,00
Any 1924	Por la recaudación de 194 hachas a 4 ptas	776,00	
	Por anualidad y Hacha de Marcelino Felip.....	7,00	
	A D. Gabriel Guardiola por su cuenta como sigue:		
	Por 32 trozos blandones.....	36,00	
	“ 1 blandón y 2 cirios.....	9,00	
	“ 127 hachas a 5,25 ptas.	666,75	711,75
	“ 10 cirios procesión Corpus 1923.....	18,75	
Any 1925	Por la recaudación de 224 hachas a 4 ptas	896,00	
	Por 3 hachas pagadas por el Sr. Pendonista a 5,25.....	15,75	
	A José Armengol por sus dos facturas.....	17,50	
	A Gabriel Guardiola por su cuenta como sigue:		
	Por 16 trozos blandones	18,00	
	“ 4 cirios y blandón.....	13,50	
	“ 117 hachas nuevas	719,00	
	“ cirios procesión Corpus.....	23,00	773,50

Una de les dues factures a que fa referència l'assentament del Sr. Armengol, en realitat era «Por 10 cucuruchos» (10,00 ptes.) tal com pot veure's a la factura del 5 d'abril de 1925 conservada a

l'arxiu. L'altra factura, de 7,50 ptes, era del 27 d'agost de 1924, «*Por 5 Kilos de trozos de blandones*».

Pel que fa a la factura del Sr. Guardiola, el nombre d'atxes noves que figura al llibre, en relació al de la factura, és erroni ja que la quantitat subministrada era el de 137 en comptes dels 117 que figuren. El preu unitari de les atxes noves era de 21,00 rals.

Any 1926	<i>Por 244 cartones hachas a 4 ptas. una.....</i>	<i>976,00</i>
	<i>Beneficio de las sobras hachas pendonista</i>	<i>35,40</i>
	<i>D. José Llort anualidad año 1925 y hacha</i>	<i>7,00</i>
	<i>Factura G. Guardiola procesión Corpus 1925.....</i>	<i>48,00</i>
	<i>id. id. Octubre y Febrero cirios altar</i>	<i>8,00</i>
	<i>id. Gabriel Guardiola.....</i>	<i>919,25</i>

ANNEX III

Despeses de l'antic pas

Any 1905	A la Sra. Viuda de Baldomero Baró, su cuenta de herrajes para los candelabros de la carroza	37,00
Any 1906	A D. Juan Danús su cuenta de lampisteria	23,00
	Adornado Decorado de la carroza	5,00
	Arreglo de la carroza	12,35

Despeses nou pas any 1907

Construcción de la nueva carroza

A los Sres. Sellarés y Andreu por terciopelo morado	49,00	
A D. José Antonio Jové por casimir algodón negro	13,00	
A D. Vicente Brell por veludillo negro	91,12	
Almacenes del Siglo por tela encarnada	6,50	
A D. Francisco Xirinachs por galones, agreman, borlas oro etc.	220,00	
Trasportes de las imágenes	10,25	
Gratificación al recadero de Barcelona	2,50	
Id. a las Hermanas de la Beneficencia por confección Pabellón	14,75	
A D. Juan Gamús por cuenta de tulipas, lámparas, acetileno, etc.	245,00	
A D. Francisco Casanovas por las tres Imágenes de N ^a Señora, María Salomé y Verónica escultura y carpintería	1.086,75	
A Cornadó Hnos. dorado candelabros	102,00	
A D ^a Leonor Ventura V ^a de Baró por la confección de candelabros	193,30	
A D. Manuel Ferreté por decorado a cuenta	250,00	2.284,17

Despeses relatives a la peanya del nou pas

Any 1908	Cuenta de D. Zacarías Escoda, adornos de la carroza	10,00
	Cuenta de la confección de la cobertura de tela para la carroza	24,00
Any 1909	A D. Ignacio Cornadó por el dorado de la carroza	7,00
	A la Vda. de Baldomero Baró por trabajos de cerrajería para la carroza	23,25
Any 1910	Arreglo de la carroza años 1909 y 1910	87,00
	Sra. Viuda Baró, gastos para la carroza	2,30
	A D. Juan Danús su cuenta de aparatos de cetileno empleados en la carroza y en la función religiosa	66,15
Any 1911	Cuenta Danús, aparato cetileno	6,50
Any 1912	Arreglo de la carroza	25,00
	Al Sr. Ferrater pintor	25,00
	A D. Antonio Danús, su cuenta de lampista	13,25
Any 1913	Corcho para decoración paso	2,50
Any 1914	Cuenta de Don José Arana y Brú por arreglo de la carroza	117,00
	Cuenta de la lampistería de los Sres. Altés y Serra	44,95
Any 1915	Arreglo y montaje de la carroza	54,00
	A D. Manuel Ferreré saldo de su cuenta de la carroza	35,00
Any 1916	A D. José Arana por montar y desmontar el Paso	27,40
	A D. José Vidal por id. id.	24,25
	A D. Juan Altés por id. id. y 24 tulipas esmeriladas a 4 ptas.	111,00

Any 1917	Gastos de montaje de la carroza		
	A José Vidal, albañil	20,25	
	" José Arana, escultor	25,00	
	" Juan Altés, lampista	10,50	55,75
Any 1918	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal, albañil	29,00	
	A José Arana, escultor	25,00	
	A Joan Altés, lampista	20,65	
Any 1919	Gastos de montaje y desmontar la carroza		
	José Vidal albañil	29,00	
	José Arana escultor	15,00	
	Juan Altés lampista	9,00	
	Ignacio Cornadó pintor	3,00	54,00
	A D. José Antonio Sans por carburo de los aparatos acetileno de la carroza del Paso		2,40
Any 1920	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal (albañil)	29,00	
	A José Arana (escultor)	15,00	
	A Pablo Serra (lampista)	10,00	54,00
	A Don Ignacio Cornadó por el dorado de los candelabros de la carroza		80,00
Any 1921	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal (albañil).....	38,00	
	A José Arana (escultor).....	25,00	
	A Pablo Serra (lampista)	34,00	97,00
Any 1922	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal albañil	75,00	
	A José Arana escultor	25,00	
	A Pablo Serra lampista.....	25,00	125,00
Any 1923	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal, Albañil.....	45,00	
	" José Arana, escultor	30,00	
	" Pablo Serra, lampista.....	30,00	105,00
Any 1924	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal albañil	66,00	
	" José Arana escultor	30,00	
	" Pablo Serra lampista.....	36,75	132,75

A la factura de Pablo Serra (22.04.24), lampista del carrer del Comte de Rius núm. 11, es detallen els conceptes i imports:

Por la reparación de las luces del paso

" 2 depósitos nuevos	4,00
" 3 mecheros	0,75
" 1 metro de goma	3,00
" 2,5 kg. carburo	2,00
" 2 jornales en montar misterio y limpiar los globos y reseguir el misterio	27,00
Total	36,75

Any 1925	Gastos de montar y desmontar la carroza		
	A José Vidal	66,00	
	" José Arana	132,70	
	" Pablo Serra	36,75	235,45

Despeses relacionades amb les imatges del nou pas

Any 1909	<i>Por una corona para el Nazareno con brillantes y rubíes</i>	26,00
	<i>Por id. id. para id.</i>	2,00
	<i>Por id. id. para una de las imágenes</i>	18,00
Any 1913	<i>Arreglo del vestido de la imagen de María Salomé del paso</i>	6,25
Any 1914	<i>Cuenta de Don José Rius por la restauración de la imagen del Nazareno ..</i>	310,00
	<i>Transporte de la imagen a Barcelona</i>	8,80
Any 1917	<i>Cuenta de Ramón Moratal por ocho piezas de hierro para estabilidad de las imágenes de la carroza</i>	20,00
Any 1923	<i>Nuevos vestidos a las Imágenes de la carroza</i>	
	<i>A Doña Dolores Ramos</i>	572,50
	<i>A Calixto Boldú y Cia.</i>	59,30
	<i>A Casa Baltá de Barcelona</i>	57,00
	<i>A Emmanuel Marsol</i>	92,00
	<i>A la Física de Barcelona</i>	90,00
		870,00

Factura de Mª Dolores Ramon Caballero (02.04.23)

Para las tres Imágenes que acompañan a Jesús Nazareno en el paso de la Calle de Amargura

<i>Confección de la túnica manto y toca de la Sma. Virgen</i>	200,00
<i>62 aplicaciones para el manto a 2 p. una</i>	124,00
<i>11 metros puntilla oro entrefino para el manto y túnica a 6 metro</i>	66,00
<i>Forro para la túnica</i>	9,00
<i>Confección de los dos mantos túnicas y tocas para las santas Verónica y Salomé</i>	90,00
<i>20 metros puntilla oro entrefino para adorno de las mismas a 4 m</i>	80,00
<i>Viajes de Recadero</i>	3,50
Total	572,50

Factura de Calixto Boldú y Cia. (31.03.23)

- 16 de Febrero

<i>5,70 m de Terciopelo verde a 3,50</i>	19,50
<i>5,95 m de Terciopelo veig a 3,50</i>	20,85

- 16 de Marzo

<i>70 cm de Pita de seda veig a 6,00</i>	4,20
<i>60 cm de Pita de seda crema a 7,50</i>	4,50
<i>70 cm de seda blanca a 14,00</i>	9,80
Total	59,30

Factura de Casa Baltá (01.03.23)

<i>6 m de Pana inglesa beig a 9,50.....</i>	57,00
---	-------

Factura d'Emmanuel Marsol (04.04.23)

<i>4 m de Pana a 23,00</i>	92,00
----------------------------------	-------

Factura d'Almacenes La Física (01.03.23)

<i>6 m Terciopelo a 15,00.....</i>	90,00
------------------------------------	-------

ANNEX IV

Cèdules amortitzades i donades corresponents al sorteig del 5 d'abril de 1908

«Por donativos de los Sres. siguientes por haber cedido a favor de la Hermandad el importe de las cédulas amortizadas»

Ramon Salas	5	10	260	Teresa Folch	316
Antonio López	15			Enrique Ventosa	394
José de Muller	105	108		Miguel Malé	437 438
Francisco Casas	192			Juan Caballé	444 446
Vicente Brell	278			José Cuchillo	502 503
Pascual Monrabá	285			José Lerín	527
José Piqué	301				

Cèdules amortitzades i donades corresponents al sorteig del 28 de maig de 1909

«Por donativos de los Sres. siguientes por haber cedido a favor de la Hermandad el importe de las cédulas amortizadas»

Ramon Salas	3	251	465	Enrique Andreu	149
Francisco Martí	174	176		José Iglesias	210
Teresa Folch	314	337		Estanislao Guansé	282
Juan de March	56			Modesto Ferrech	363

Cèdules amortitzades i donades corresponents al sorteig del 6 de març de 1910

«Por donativos en virtud de la cesión a favor de la Hermandad del importe de las cédulas obligaciones amortizadas en el sorteo de 6 de Marzo correspondiente a los Sres. Socios siguientes»

Juan Soler	23			Juan Noguera	216
Manuel Cudrí	24	27		Ignacio Cornadó	230
José Vilar	88			Pablo Tutusaus	249
Antonio Sánchez	98			Antonio Soler	293
Marià Fernández	122			Modesto Ferrech	357
Ramon Archelaga	127			José Teixidó	268 269
Francisco García del Cid	133			Rdo. D. R. Piñol	371
Antonio Gavalda	152			Elvira Gaset	415
Estanislao Guinovart	182			Ramon Salas	468
al llibre figura en blanc	189			Juan Palá	496
José Iglesias	211	212		José Lerín	526

Cèdules amortitzades i donades corresponents al sorteig del 2 d'abril de 1911

«Por las obligaciones cedidas»

José Vilar	85			Juan Nolla	264
Francisco García	35			Eugenio Virgili	222
Pablo Sanromà	82			Marcelino Vicens	298
Agustín Virgili	9			Modesto Ferrech	351 354
Antonio López	19			Francisco Canals	399
Ramon Salas	9			Teresa Folch	324 342 309 304
Felipe Veciana	160			Ramon Piñol	372
Marta Mas	142			Florencio Vives	450
José de Muller	101			Agustín Ros	411
Manuel Ferraté	479				

Al llibre, no consta la data del 1912 en que tingué lloc el darrer sorteig, tan sols hi figura com ingrés (a llapis):

«Por 49 obligaciones cedidas a 4»

i com a despesa:

«Por 60 obligaciones amortizadas».